

SIONULU ROMANESCU

fóia basericésca, literaria sî scolastica.

Vien'a,
1. Augustu
1872.

„Sionulu rom.” ese de dăce ori pre luna, in 1. sî 15 a
lunei, enprindjenda 1¹/₂ — 2 côle. Pretulu pre unu
anu 5 fl. v. a., pre diugetate de anu 2 fl. 50 cr.
v. a.; pentru Roman'ia sî tiere straine 14 lei séu
franci pre întregu, sî 7 lei pre diugetate anulu.

N^o
14.

Prenumerarea se face la redacțiune, in semina-
riulu gr. c. contr. din Vien'a (Schönlaterngasse
Nr. 10). Tote epistolele suntu de a se tramite la
redacțiune francate. Corespondințele nepublicate
se voru arde. Scrisori anorime nu se primescu.

Anulu
IV.

CUPRINSULU: De care patriarcatu s'au tienutu Romanii din Daci'a traiana sî aureliana? (urm.) — An preotii rov dreptu se pretinda de la statu salarisarea loru? (urm.) — Famili'a sî scóla (fine.) — Plannu de invetiamentu pentru scólele elementari. (e. distr. Naseudului. (fine.) — Amvonulu: Vertutea vierguriei sî a cura'ței, (predica pre s. Maria mare); Pre pré c. Mari'a trebue se o lau'ra sî onorámu, sî se o chiamámu intru ajutoriu in necasurile nóstre, (predica la adormirea pré c. viergure Marie) — Corespondin'ia: Silvan', plan'are cont'a conferin'lo. de parochie, la sinodulu provinc.) — Ochire priu lmea politica (negotiári de impacare intre regimu sî Romanii ansily, brasirovei pasiv' sî alegere la congresulu baser. serbu, statutulu scol. serbescu, din die't'a croa'ta, conspirare contra lui Koller, adunare popor. rutená; aten'atulu sup'ra lui Amadeu, noulu impromutu francesu, Juarez, princ. Milanu maiorenu.) — Varietáti. — Post'a redac'ciune

De care patriarcatu s'au tienutu Romanii din Daci'a traiana sî aureliana?

(urmare.)

Urmatoriulu lui Adrianu II. Ioanu VIII. a reclamatu dreptulu patriarcale romanu contra Constantinopolitaniloru; pentru restituirea lui a scrisu la imperatulu orientului; in 878 a scrisu-lui Ignatiu patriarculu sî l'a mustratu cu asprime, spunendu-i, cá nu respectéza dreptulu patriarcale alu pontificelui, usuatu in tienutulu remnului Bulgariiei din vechime, cá a calcatu in petióre decretule santiloru parinti, vitandu binefacerile cele multe primite de la scaunulu pontificescu, cá incontr'a legiloru ddiiescu eserceza dreptu in diecesa straina; prelanga aceste Ioanu VIII. pontificele in modu imperativu i-a impusu, se se abtiena de la usurpatione sî in tempu de 30 dñle se rechiame preotii greci din Bulgari'a, cáci altfelu va fi escomunicatu, ma sî depusu din patriarcatu, care lu-tiene din grat'ia scaunului pontificescu. Scrisórea lui Ioanu VIII., in care se cuprindu aceste, suna precumu urméza:

„Nullus autem ignorat, regionem Bulgarorum a sanctae memoriae Damaso papa, et deinceps usque ad paganorum irruptionem a sedis apostolicae praesulibus, quantum ad ecclesiasticae provisionis attinet privilegium, moderatam. Praesertim quum hoc nonnulla scripta, sed praecipue diversorum pontificum Romanorum res gestae, quae in archivis antiquitus nostrae reservantur ecclesiae, clarius attestentur. . . Porro si intra triginta intervalla dierum omnes, quos vel tu vel episcopi tui consecrasset in aliquo gradu putantur ecclesiae, a totius regionis Bulgaricae terminis non eduxeris, et temetipsum ab omni ecclesiastico illius jure dioeceseos non subduxeris, tamdiu sancto corpore ac pretioso sanguine D. n. Iesu Christi post duos menses a die numerandos, qua huius epistolae tomum acceperis, esto privatus, quamdiu his obstinatus decretis nostris minime obedientiae colla submiseris. Iam vero si pertinacter in hac indisciplinatione atque persuasione permanseris, et episcopos et quotquot illic vel

ille vel tu consecrasset videris, foras illinc minus expuleris, omnipotentis Dei iudicio et beatorum apostolorum, principum auctoritate nostraeque mediocritatis sententia omni patriarchatus esto dignitate, quam favore nostro receperas, alienus et exsors, nullo penitus summi sacerdotii privilegio praeditus vel potitus,“ (vedi Cornel. Will o. c. pag. 44.)

Afóra de acésta a scrisu sî la episcopii sî clericii greci din Bulgari'a, cá in tempu de 30 dñle sub pedéps'a escomunicatiunei se ésa din Bulgari'a. Insa tóte fatigiele lui Ioanu VIII. au fostu indesiertu in caus'a Bulgariiei; cáci Constantinopolitanii, rapitorii dreptulu patriarcale romanu, au fostu contumaci, cumu s'au deardóndulu toti rapitorii de drepturi, cari de voru buna nu lasa oia mana pré'a castigata, reptunde rapite.

Dupa mórtea lui Ignatiu patriarculu, Vasiliu imperatulu orientului a staruitu, cá Fotiu celu lapedatu se se reintórea la scaunulu patriarcale. Ioanu VIII. sperandu de o parte, cá va recapatá Bulgari'a, éra de alta parte voindu sî ajutoriu de la Greci contra Sarraceniloru, s'a invoitu prelanga dispensatiune la reintórcerea lui Fotiu, déca acést'a in sinodulu tienendu va aretá parere-de-reu, va cere iertare, sî déca imperatulu va reintórcé Bulgari'a, precumu a promisú cá va face. Fotiu in conciliulu constantinopolitanu la a. 879 tienutu s'a reprimitu, insa conditiunile prescise nu le-a implinitu, nici Bulgari'a s'a restituitu Romei, nu, cáci „Graeca fides nulla fides.“

Aflandu-se Ioanu VIII. prin imperatulu sî prin Fotiu insielatu, pe Fotiu l'a escomunicatu, reservandu-si dreptulu la Bulgari'a. Asia Bulgari'a dupa reintórcerea lui Fotiu, in butulu toturoru protesteloru din partea Romei facute, remase sub iurisdictionea Constantinopolului.

Grecii fotiani se bucuráu de triumfulu reportatu asup'ra Romei in caus'a remnului bulgaru - romanu; insa bucuri'a loru nu a fostu durabila, cáci remnulu bulgaru-romanu éra s'a reintorsu la Rom'a vechia sub regii Bulgariloru sî Romaniloru Simeonu, Petru sî Samuilu, carii au fostu uniti cu baserica romana, sî Bul-

garii și Romanii sub acești regi până la a. 1015 au primitu arhiepiscopi întariti de la scaunulu pontificescu.

Acestu adeveru lu-recunoscu mai multi scrietori demni de credintia, anume Pray, care in opulu despre patriarcatulu ipechianu la pag. 463 scrie, că Simeonu. Petru și Samuilu regii Bulgariloru și Blachiloru (său Romaniloru) au fostu sub ascultarea scaunului apostolescu de la Rom'a; Salagiu, care scrie, că Bulgarii sub regele Simeonu s'au lapedatu de Greci și s'au reintorsu la baseric'a romana, și domnindu dupa Simeonu Petru și Samuilu până la a. 1015 dupa Chr., au primitu episcopi de Rom'a confirmați, precumu Assemann in Calendar. eccl. univer. tom. 3. part. 1. pag. 153. a doveditu cu documente afóra de tota indoiel'a (vedi Salagiu libr. VI. pag. 142., 297.); Ioane Horváth canonicu vespemianu, care in tractatulu seu despre ierarchi'a baser. in Ungari'a din seclii 9 și 10, in Tudományos gyűjtemény din 1819 tomu III. publicatu, la pag. 10 scrie, că stricandu Simeonu regele Bulgariei pacea cu Grecii sub Leone imperatulu orientului, Bulgarii de buna voia s'au supusu Romei, cumu serie Baroniu la a. 893 n-rulu 4, și prelanga servarea ritului grecescu au capetatu episcopi de la Rom'a întariti, până la a. 1015. Tóte aceste adevaturi deplinu le constatéza literele lui Ioaniciu regelui Bulgariloru și Romaniloru cătra Inocentiu III. pontificele la a. 1204 scrise, cari in limb'a romana suna precumu urméza:

„In numele Tata-lui și alu Fiiului și alu Spiritului s. aminu. Fiindu că i-a placutu Domnului n. I. și stosu a me face domnu și imperatu a tota Bulgari'a și Vlachi'a, am cercatu scrisorile și cărțile strabuniloru nostri, și legile repausatiloru și predecesoriloru nostri, de unde au primitu ei regatulu Bulgariei, marime imperatésca, coróna preste capulu loru și binecuventarea patriarcésca? și cercandu-le cu deadinsulu. am aflatu in scripturele loru, cumu că rapausatii imperatii acei-a ai Bulgariloru și Vlachiloru Simeonu, Petru și Samuilu, că predecesori ai nostri, corón'a imperatiei loru și binecuventarea patriarcésca o-au primitu de la pré sant'a baserica a lui Ddieu din Rom'a de la scaunulu apostolicescu și principele apostoliloru Petru scl.“, (véda-se Cronic'a Romaniloru scrisa de Síncanu la pag. 480); acestu documentu se afla publicatu in limb'a latina in monumentele Ungariei istorice din 1868 (Monumenta Hungariae historica n. 29., 30., tomu XI. pag. 277.) și in monumentele Slaviloru meridionali de Theiner edate tomu I. pag. 27, la Migne Innocentii III. opera tom. II. pag. 287.

Candu scriemu și afirmámu, că Bulgarii și Romanii pe tempulu regiloru Bulgariloru și Romaniloru Simeonu, Petru și Samuilu, până la a. 1015 au fostu supusi patriarcului de la Rom'a, recunóscemu, cumu că Menmorutu domnulu Bihariei trageá la Constantinopolu, precumu se scie din anonimulu notariu alu regelui Bel'a, și din istori'a Ungariei de Fessler scrisa; recunóscemu, cumu că Hieroteu episcopulu Transilvaniei s'a adusu de la Constantinopolu. Insa noi de la aceste

persóne particulare, evenimente esceptiunarie posibili, nu facemu și nu potemu face conclusiune generale la toti Bulgarii și Romanii, ci basati pe cele mai susu espuse nefrangibile, credemu, că Bulgarii și Romanii până la a. 1015 au statutu sub regii mai susu memorati in subordinatiune cătra patriarcatulu Romei.

Lugosiu, 7 Iuliu 1872.

Gabr. Popu, canon.

(va urmá.)

Au preotii rom. dereptu se pretinda de la statu salarisarea loru?

(urmare.)

Se scie din istoria, că Sasii, numiti și „óspeti teutonici“, parte mare au venita din Flandri'a loru in a. 1141—3, sub domnirea lui Geis'a II., și au fostu asiediatu aici in patri'a nóstra; dar' nemica mai periculosu că acésta mana de ómeni pentru Romanii conlocuitori cu ei. Andreiu II. le dedé mai tardtu una diploma, carea e „magna charta“ pentru natiunea loru și desi li-s'a datu prin acea diploma numai acelu dereptu, ce lu-aveáu Romanii, vechii locuitori⁵⁾ („silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis scilicet Blacis et Bissenis, eidem contulimus), totusi ei in urma prin cercuspecti'a loru și favoriti și de impregiurári, éra cu deosebire prin aliantia loru cu Ungurii și Secuiei sub nume de „unio trium nationum“, se inaltiaru preste noi Romanii și si-facuru prerogative, și nu numai poporulu rom., ~~ci chiaru și preotii rom. le dedéau decime din tóte~~ productele⁶⁾, asiá câtu — precumu ne spunu unii preoti rom., cari mai traescu astá-di din cei ce au gustatu acea nedereptate strigátoria la ceriu, — chiaru și unoru popi sasesci le cadeá cu rusíne, candu vedeáu pre pop'a rom., că i-vérta saculu cu cucuruzu și altele in cosiulu lui . . .) Éra astá-di incetandu decimele, că desdaunare suntu salarisati de la 1—2000 fl. v. a. fiecare la anu.

Tóte venitele de la crisime, mori etc., le-au trasu și le tragu și adi pentru baseric'a și scól'a loru, din cari si-au redicatu baserice și scóle cu murentarite cási castelele principiloru; pre candu Romaniloru nu numai că nu le dáu neci una parte din acele venituri, dara inca neci din poterea loru propria nu le concedeá a si-redicá baserice. Ast'a o aréta intre alte multe unu documentu, ce lu-reproducu aici dupa originale și suna asiá: „Die ältesten Einwohner von Bunnard, Bucur Barb u. s. w., bitten den Hermannstädter Magistrat um Gotteswillen um Erlaubniss, statt der zerbrochenen Kirche eine neue zu bauen. Sie erhalten die Erlaubniss, doch mit solcher Bescheidenheit, dass sie den Zehenden von allen Früchten nicht ihrem Popa, sondern dem deutschen Pfarrer allda, ohne Tergiversation zu geben verpflichtet sollen sein, sowohl auch den deutschen Pfarrhof, Kirch und Schule helfen bauen und erhalten. Datum Cibinii, die 9. Sept. 1628⁴⁸⁾; (adeca acelu suplicanti li-se concede a-si reedificá baseric'a, in sa numai sub conditiune, déca nu voru dá

decimele popei loru rom., ci popei celui nemtiescu, v.-s.-d. sasescu, precumu si salariulu invetiatoriu loru, si totdeodata se ajute Romanii, pentru ca se se edifice curtea preotiesca sasésca, baserie'a si scol'a, precumu si a se sustiene aceste.) Totu pre pagin'a acea, de unde am reprodusu acestu documentu, se mai afla unu documentu, prin care principele Georgiu Rakotzi in a. 1647 Jan. 8 numai cu acea conditiune concede Romanilor din Cergidulu mare a-si edifica baserica si a-si aduce spiritualu, deca decimele, ca totdeun'a, le voru da regulatu popei sasescu si urimatorilor lui. — Sasii si pana asta-di inca numescu pamentulu patriei nostre rom., pre unde siedu ei, „Sachsenland“, tierra sasésca, cu tote ca mai demultei s'au admonitatu pentru acésta numire; asiá prin rescriptulu din 3 Augustu 1770 se mostra aspru Sasii, dicundu-se: „Displíciter observavimus, nationem Saxoniam proprietatem fundi regii, quem incolit, ejusque jus proprium sibi vindicare; hoc itaque arrogatum cum peculiari displicentiae nostrae significatione eidem nationi exponetis“, (cu neplacere amu intiescu, ca natiunea sasésca voiesce se si-atribuesca proprietatea pamentului regale, in care locuesce, si dreptulu lui; deci pentru acést'a arogantia se infruntati pre acea natiune si se-i faceti cunoscuta neplacerea nostra.) In altu rescriptu din 20. Apr. 1820 intre altele se dice: „Natur'a fundi regii diversitatem jurium excludit,“ (natur'a pamentului regescu nu suferu diversitate de drepturi.)

Si cu tote aceste Sasii si asta-di suntu asiá de impertinenti, de ti-spunu in ochi, ca Romanii traescu pre pamentu sasescu, si ca Romanii se fia ómeni linisiti, caci ei inca au drepturi comune in padurile sasesci cu Sasii, si deca cere Romanulu pre sem'a baserice si scol'ei rom. ceva din bunulu comunale, din care suntu imbuigate basericele, scol'ele si casele loru parochiali, seu nu dau, seu deca si dau ceva, dau numai ca din gratia si sub nume de „Almosen, Barmherzigkeit“ (mila, poména), si altele. Er' deca cineva ar voi se citeasca mai multe de aceste nedereptati sasesci fačia cu Romanii din „fundulu regiu“, le póte citi intre alte in rogamentea celor doi episcopi romani Lemeni si Mog'a, data dietei din Sabiuu din 1842, caci, precumu aflamu, acesti episcopi au lucratu in contielegere unulu cu altulu in caus'a natiunale. . . .¹⁰⁾ Éca acést'a a fostu sórtea Romanilor in trecutu sub principii reformati, calvini seu si catolici, pana la a. 1848!

Ce se atinge in sa de preotimea rom. de confesiunea gr. cat., si inainte de 48 a fostu mai usiorata, dupa ce s'a reintorsu éra si s'a unitu cu baserie'a Romei, mam'a ei, de la carea se rumpese in secl. XI. Caci desi unii scrietori, alesu neuniti, afirma, ca „Romanii n'au castigatu nemica prin unire, ei inca au pierdut“,¹¹⁾ éra auctorulu Vechiei metropolie rom. dice: „Romanii necumu se fia castigatu, dar' pierdura, si inca fórté multu, prin unire . . . si imbracisiaru religiuinea apusana numai din motive materiali, si nu din convictiune“,¹²⁾ ei totusi au castigatu prin unire. Si deca n'au castigatu atáte avútie materiali, de cari dicu ace-

sti auctori si altii, pre câte se promiteau si acceptau, au castigatu in sa avútie spirituali, deórace asta-di ne vedemu éra in sinulu basericei une, sante, catolice si apostolice; asta-di suntemu frati nu numai de unu sange cu marile natiuni francesca, italiana si ispaniála, ci si frati de una credintia cu acele natiuni, la carea voiescu a ne atrage pre toti fiii lui Traianu capii Romei santulu Petru. Deca dara unirea s'ar' fi si facutu atunci numai (chiaru puru) din motive materiali, si nu din convictiune, cea ce nu stá, asta-di in sa o tienemu numai (chiaru puru) din convictiune si motive spirituali; o tienemu din respectulu catolice si apostolice credintie, dara o tienemu si din respectulu legatureloru de consangenetate, ce avemu cu ginteá latina, tota catolica si unita in sinulu mamei Rom'a.

Cu tote aceste in sa amu castigatu si avútie, amu castigatu dominie, si, deca nu in tote, in cele mai multe locuri preotii rom. gr. c. au castigatu portiuni canonice de câte 20 cubule aratura si 16 cara fenu, si mai alesu in Ungari'a pana asta-di tragu preotii nostri gr. c. congrua, salariu din „fundulu religiuariu.“ Amu castigatu mai departe Blasiulu, lé g a n u l u r e n a s c e r e i n a t i u n e i r o m., de unde au esitu luminatorii Bucovinei, Romaniei, si cu deosebire ai patriei nostre, si de cari esu si asta-di atátu pentru uniti cátu si pentru gr. orientali. Au nu e castigu acést'a alu unirei Romanilor cu Rom'a, mam'a loru eterna? . . . Éra deca amu pierdutu metropol'a, acea pierdere n'a duratu, caci éra si a reinviatu, si inca in mai mare splendóre.

Dar' se me apropiu, revenindu la obiectu.

Ce se tiene in genere de sórtea apesatória a Romanilor, si dupa unire (1700), si inainte de unire, ea se mai usiora candu si candu atátu prin pasii facuti de arhieriei loru pre la domnitori, cátu si prin anim'a mai buna a unoru din acesti-a; ci fiendu ca atunci ce se decideá eri se strica asta-di, si ce se redica asta-di se restorna mane, asiá starea loru totu éra numai de suferitu, nu numai in specie a celoru gr. or., pentru confesiunea loru, ci si in genere a toti Romanii de ambe confesiunile, deórace ei mai tardu mai multu din respectulu „natiunalitátei si limbei“ loru fure si suntu pana asta-di persecutati. Dara la obiectu venindu, dicu, ca decimele, cari se dau preotiloru, érau introduse pre basea unoru pasagie din s. Scriptura, citate mai susu. In sa acele decime, cari Romanii le dau popiloru catolice, reformati si luterani, érau introduse contr'a principiuului s. Scripture, ce dice: „Nemo corporalia exigit ab illis, quibus spiritualia non administrat.“ Prin desdaunarea decimeloru mai tardu preotii neromani si respective cei evangelici sasesci si-trageau si tragu pana asta-di salariu, precumu am dísu mai susu, de la 1—2000 fl. v. a. la anu, prelanga care mai au apoi si dieci de jughere de pamentu din pamentulu comuneloru ca portiuni canonice, si dieci de stangeni de lemne, atátu ei parochii, cátu si cooperatorii si dascalii loru etc.

Astfelu dara érau preotii rom. in trecutu fačia cu

altii; și cum stau ei în privința salarierii lor astăzi? și cum vor sta în viitoriu cu respectu la acestu obiectu? Eca întrebarea ce ne interesează tare pre noi, preoțimea rom. în genere; deci se intru mai deapropo în meritul ei.

Unele regimie platescu pre preoții sei din tesaurulu statului. În Bucovin'a, preoții rom. suntu mai norociți, avendu una dotatiune în suma aprôpe de una sută mie la anu, precumu și pamentu de câte 24 fălei¹³⁾; dar și acésta dotatiune nu se pôte considerá cá dotatiune din partea statului, deóráce e unu fundu de vre câteva milioane¹⁴⁾ alu monastiriloru confiscate, cari dotatiuni le-au facutu principii Moldovei și alti crestini evlaviosi, episcopi și mireni¹⁵⁾. În Romani'a inca, precunu spune Ces. Boliacu¹⁶⁾, averile monastiresci aru avé unu fundu de 2 miliarde și cá a trei-a parte a Terei-romanesce este proprietate a santiloru; cu tóte aceste statulu preoțiescu în Romani'a, în câtu scinu, stá de totu reu, atât în privința materiale cât și intelectuale, și caus'a pôte fi, cá asta-di aceste monastiri suntu secularisate, și prin urmare venitul lor curge în cass'a statului. În Serbi'a se platescu preoții din tesaurulu statului¹⁷⁾.

Altfeliu stá insa lucrulu în statulu nostru poliglotu, în care în decursulu timpuriloru totu acei preoți ai natiuniloru și confesiuniloru eráu ajutoráti din partea statului, de care natiune și confesiune se tieneáu și domnitorii, precumu am documentatu mai susu; și fiindu cá noi domnitori rom. n'amu avutu pre acele tempore în patri'a noastră, asiá totu noi amu fostu cei orfani. Cáci desí sub Michaelu eroulu, candu luá Transilvani'a, în adunarea generalé din Alb'a-Julii'a din 20 Iuliu 1600 în art. 29 s'a decisu: „La poff'a mariei sale popii rom. pre totu loculu se scutescu de la sierbitutea, ce prestéza poporulu“, acést'a mica radia, ce dá sperare, inca durá atât'a numai. câtu și domnirea eroului în Transilvani'a! — E adeveru, ce nu lu-potému trece cu vederea, cá de candu Transilvani'a se afla sub sceptrulu casei domnitorie habsburgice, preoțimea rom. preste totu are ceva subsidiu, carele inasa acceptámu se se melioreze asiá, dupa cumu cere dreptatea.

Mai esíse decrete pre la anii 1750, 1773, 1777, 1781 etc., pentru dotarea preoțimei rom. gr. c., și desí în urm'a lor în multe locuri s'au și datu de atunci portiuni canonice, totusi în multe comunitáti nu s'au datu din cauza, cá mai tardíu esí rescriptulu auticu din 10 Maiu 1816 nr. 1281, prin care preoțimei rom. gr. c. nu se concedu portiuni canonice prin comunele, unde au rom.-catolicii, și cu care rescriptu Sasiu, în egoismulu și impertinenti'a lor, și asta-di se folosescu și opunu, desí acél'a cá unu ce ilegale e scosu de multu din valóre în urm'a altoru legi esíte dupa acea.

Prin conventiunea din 18 Aug. 1855 între sântitatea sa ponteficele romanu și M. sa imperatulu în art. 26 s'au intaritu acestea: „Parochiis, quae congruam pro temporum et locorum ratione sufficientem non habeant, dos, quamprimum fieri poterit, augebitur, et parochis catholicis ritus orientalis eodem, ac Latinis, modo con-

suetur“; în urm'a carei conventiuni parochiele gr. c. îndata trebuiau se fia dotate cu portiuni canonice, precumu au și cele r. catolice.

Decisiunea universitatii sasesci din 3 Apr. 1848 nr. 458 edise, a se dá preoților rom. de confesiunea gr. c. din „fundulu regiu“ portiuni canonice din terenulu comunelor, éra nefiendu pamentu. se li-se dee salariu corespundiatoriu în bani din cass'a alodiale; dar' mai tóte fóra efectulu doritu, deóráce desi în multe locuri s'a taiatu vre o bucatura de pamentu pentru preoții rom., inasa nu s'au datu portiuni canonice complete, ma și unde s'au datu, s'au datu mai multu atari locure, cari séu cá suntu neproductive, séu cá trebuie bietulu preotu se lucre pana nu mai pôte. aláturé cu celu mai simplu dileriu, pana si-face baremi contributiunea pentru ea.

Eca dara câtu de nerespectati suntu noi preoții rom. asta-di, și în genere natiunea rom., deóráce nerespectandu-se întieleginti'a și ministrii basericeii, adeca sufletulu natiunii, atunci totu corpulu natiunii e asupritu!

(finea va urmá.)

5) Istori'a Transilvaniei de J. V. Rusu, pag. 86 etc.

6) Prin artiel. 3 alu adunarei gen. din Iernotu se otare-ce, a-i escutá pre acei Romani, cari nu dáu, de voia de nevoia, popiloru sasesci decimele.

7) Cevá înainte de revolutiunea din 1848, sciu însu-mi, cá chiaru pre tata meu l'au batutu Sasiu cu corbacie, cáce s'a dusu în campu se aduca mosiulu meu, parocniulu gr. cat., bucatele, mai înainte de a gáta cu culgerea decimelor pentru pop'a lor luteranu; alta data i-au luat sanii'a cu lemnele, cáce s'a dusu de a taiatu lemne de focu din padurea, de unde aduceá și pop'a sasescu.

8) Istori'a baser. de Siagun'a, pag. 125 § 81. reproducu din Zehentrecht von G. D. Teutsch 1858 pag. 213.

9) Vedi în documentele unei istorie, de Laurianu.

10) Istori'a basericeii de B. Ratiu canon., pag. 301.

11) Documente istorice, pag. 182.

12) Vechi'a metropolia rom. de Popei'a, pag. 126 etc.

13) Vedi Fundulu religiuariu de Pumnulu, pag. 176.

14) Istori'a baser. de Siagun'a, tom. II. pag. 233 § 138. Fundulu relig. de Pumnulu, pag. 200.

15) Fundulu religiuariu, pag. 148.

16) Monastirile din Romani'a, Bucuresti 1862, pag. 11.

17) Dereptulu canonicu de metr. Siagun'a, § 264.

Famili'a și scól'a.

(finea.)

Din ide'a acésta sublima a credintiei crestine curgu detorintiele acele ale parintiloru, cari necicandu și prin neci o giurstare nu se potu delaturá, adeca: cá în crescerea prunciloru pondulu principale se-lu puna mai alesu pre influinti'a morala, fire-aru pruncii inca sub aripele aপরতীrie ale casei familiari, ori în departare conerediuti maniloru straine. Precumu nu potu fi parintii indiferinti în privinți'a acea, óre pruncii lor în institutele infientiate séu sustienute prin statulu instruéza-se conformu carierei lor alese séu alegunde? togmai asiá, ba dóra mai puçinu potu privi cu nepasare, cá ce se intempla cu crescerea morala a prunciloru, alu carei fundamentu a fostu totdeun'a credinti'a, fóra care necicandu pôte fi crescere adeverata morala.

Togmai pentru acea, precátu de invederatu e, cá parintii cá membri ai statului au dreptu de a pretinde cu privire la cultivarea spirituala a prunciloru lor organizarea scopósa a scóleloru sustienute și cu crucerii lor, chiaru asiá au dreptu nedisputaveru a pretinde, cá crescerea religiósa și morala, carea o-au do-

banditu pruncii in cas'a parintéscă, in scóle nu numai se nu sufera dauna, ci mai vertosu se crésca si inaintedie. Parintii nu si-potu sacrificá dreptulu acest'a; éra statulu, pana are inaintea ochiloru scopulu finale alu civiloru sei, nu lu-póte luá de la parinti, neci póte face dispusetiuni cá acele, cari se basédia in delaturarea dreptulu acestui-a.

Parintii nu numai fientia ratiunala dau statulu prin pruncii loru, ci si morala; acest'a dara e detoriu in tóte dispusetiunile sale a fi cu privire la omulu in-tregu, adeca la total'a lui esintia materiala si spirituala cu tóte facultátile si relatiunile acestei-a.

Déca s'aru organisá atari scóle, in cari nu s'ar' propune neci o religiune, s'ar' nemicí activitatea de pana acumu a parintiloru fácia cu crescerea religiosomorală a prunciloru, s'ar' periclitá efectulu pana acumu eluptatu cu multa ostenéla, s'ar' atitiá indiferentismulu cátra religiune, s'ar' negá lips'a credintiei spre ájungerea fericirei, s'ar' periclitá insasi fericirea spirituala, si óresicumu, din concesiunea statulu, s'ar' esercea pe terenulu spiritualu espunerea cea blastemata a prunciloru. Cáci intru adeveru a tramite copilulu intr'o scóla cá acésta, nu ar' fi altu ceva, decâtu a espune pe copilulu pana acumu religiosomoralicesce crescutu tuturoru periceloru spirituali, cari se potu ivi intr'o scóla, care nu cunósce séu din care lipsesce religiunea. Déca o numimu fóra de sufletu pe o mama cá acea, carea tesaurulu seu portatu sub anim'a sa luespune in acea sperantia, cá dóra se va aflá cinevá, care va mantú viat'a trupésca a prunculu seu, ce ar' trebui se dícemu atunci despre parintii acei-a, cari aru dori a-si tramite pruncii loru intr'o atare scóla, in carea mórtea spirituala e mai segura, decâtu mórtea inocentulu espusu pe trotoarulu stradei?!

Scól'a, in intielesu strinsu luata, trebuie se fia institutulu, in care se continuédia bun'a crescere a familiei; éra déca statulu nu scí produce séu urmá unu modu mai bunu de instruire, de buna séma nu i este iertatu a introduce unulu mai reu, decâtu care se póte aflá in cerculu familiaru. Cáci inca si in seclulu nostru indiferente abia se póte intipuí familia, carea prelanga tóta recél'a sa aru lipsí pre vlastarielē sale cele gingasie de o cunoscintia a principiiloru maiestóse ale religiunei, amesurata preceperē loru. Desi dóra parintii despretiuescu invetiaturele religiunei atátu cele mentali cátu si cele practice, totusi pe pruncii loru i invétia fric'a si temerea lui Ddieu, si mai inadinsu se incredu in acea, cá cea ce dóra dinsii aru fi negrigitu in acésta privintia, scól'a cu tempu o va repará si substitúit. Acumu dara déca s'aru organisá scóle, din cari cu concesiunea statulu s'ar' eschide religiunea, indiferentismulu acest'a alu statulu ar' reci si in animele parintiloru zelulu si atragerea cátra religiune; éra acei-a, cari aru esi din atari scóle poporali, n'aru avé neci o cunoscintia religiunaria. fiendu cá din inchiatiaturele acelei n'aru audi nemicu sub tempulu invetiaturei loru.

Unu cantecu sirenicu amagitoriu e opiniunea acea,

cá in scóla in loculu inchiatiatureloru credintiei se se desvolvedie sentírile morali si umane. In anim'a omului togmai asiá cuprindu locu sentírile religióse, precumu cele morali si simpatetice; desvoltarea sufletulu omului trebuie se fia consunatória; déca se cultivédia unu sentiementu séu altulu spre daun'a celoru-alalte, acolo neci se tientesce si neci se ajunge desvoltarea consunatória a sentíriloru. Mai incolo sentiulu orbu necicandu nu e asiá de solidu, cá celu consciunde-sene (selbstbewusst); cáci acest'a are conscirea chiara, atátu a fundamentulu precátu si a scopulu, atátu a impulsulu seu nobile precátu si a midiulóceloru lui. Insa cuantitatea acésta a sentíriloru morali si umane, amu poté díce, cá singuru religiunea, credinti'a o póte produce. Misieli'a, suferintiele altoru, interesele comuni ale societatei si alte cause, potu sterni simpatia si compatimire; insa déca cinevá esperédia, cá adeseori cátu de nedemni suntu ómenii de indurare, cumu resplatescu compatimirea demustrata chiaru si cu jefiri; déca desvoltarea asésta morala si umana n'ar' avé unu sorginte mai sublimu, din care se-si póta castigá potere, ci ar' fi indrumata unice la sentiulu acest'a: atunci sentiulu compatimirei mai multu s'ar' tempí, decâtu sterni si ascuti. Invetiati insa anim'a frageda a cunósce dogm'a despre esistinti'a lui Ddieu, despre imortalitatea sufletulu, despre resplat'a si pedepsirea eterna, invetiati-o inchiatiatur'a acea a credintiei, cumu cá toti suntemu fi ai lui Ddieu si asiá ne-amu tacutu frati in Christosu prin Christosu, si ati depusu fundamentulu neclatitu alu celei mai fragede desvoltári morali si umane.

Mai lesne ne-amu poté intipuí o cetatiue séu orice edificiu fóra de fundamentu, séu o flóre fóra de radecina, decâtu vertuositate adeverata si tienetória fóra de credintia si religiune. Onestatea adeverata poftesce, cá se implinimu cu tóta acurateti'a tóte detorintiele nóstre cátra Ddieu, deaprópele si noi insi-ne; se le implinimu inca si atunci, candu implinirea acelor'a poftesce de la noi jefē grele, precumu si atunci, candu n'ar' fi nime martoru alu implinirei detorintieloru nóstre séu alu jefeloru, cu cari suntu ele impreunate. Cátu de mare potere a animei se recere spre acésta! Câte interese si câte amagiri aru poté retrage pre omu de la implinirea binelui si incungiu-rarea reului, mai alesu déca aru poté remané secrete faptele cele rele! Déca intre cercustári cá aceste anim'a patimósa a omului ar' fi indrumata singuru numai la sentírile morali si umane, atunci naufragiulu vertutiei e siguru. Dara sterniti in anim'a frageda a prunculu conscienti'a dogmatica, cumu cá Ddieu e in totu loculu de fácia, cumu cá elu vede faptele bune si rele ale omului, oricátu de secrete si ascunse aru fi acele, si ati depusu fundamentulu adeveratei desvoltári morali si umane; atunci sentiulu va scí, ce are de facutu, la ce trebuie se fia atientitu, si onestatea nu va mai fi numai o legalitate esterna séu o simpla cu-vientia, adeca padirea reguleloru eternitatiei, ci unu elementu alu animei. unu ornamentu internu alu sufle-

tului, unu esvoru avutu de faptele cele mai escelinte, inca sî atunci, candu faptele nóstre nu voru fi urmarite de preveghiarea agera a martoriloru.

Sî intru adeveru e sî de lipsa, c onestatea se fia atare, ra nu numai larv'a su nelucirea amagitria a acelei-a. Pana ce scóle că aceste multu de aru d societtii nesce barbati umani condusi prin sensualitate, pana atunci crescerea religiósa produce ómeni cu caractru, pre cari neci frie'a neci interesulu nu i va abate usioru de la calea virtutiei. — Apoi sî altcumu ce scopu ar' fi de a se ajunge prin scólele, din cari ar' lipsi religiunea? Dra s'ar' delatur ur'a confesiunala? Pte, pre unu tempu; ei pentru scopulu acestu parutu pte-se re jefi scopulu celu mai sublimu alu omului? re pre acest'a nu l'ar' insoi o multime de rele, cari aru veni asupr'a statulu din acésta sistematica nedusire a religiunei, alu carui spri-gionitoriu mai securu este moralitatea adeverata, carea singuru prin credintia sî religiune se pte ajunge in deplin'a ei sublimitate sî in tóta puterea soliditii sale?

Fantasma desita e acea, cumu c pre acésta cale nu s'ar' ivi asiá de graba intre invetiacei cunóscerea deosebirei confesiunali. Invetiatorii aplicandi debunasma s'aru tien de una su alta confesiune. Sî decumv invetiatoriulu nu e cu totulu ireligiosu — care altcumu cu greu ar' exercită cev influentia favoritria ~~cupr desvoltarei sentiriloru umane sî morali~~ — convingerea sî zelulu seu confesionalu abi de l'ar' pte delatur intru att'a, ctu cu ocasiunea propunerei se nu aduca inainte una parere su alt'a a sa, sî asiá religiunea contraria se nu o aduca resicum in supiciune. Acést'a se pte dce de asemenea despre invetiatoriulu ori de ce confesiune.

Insa neci studiele nu se potu propune intr'unu modu c acel'a, c in ele se nu vina inainte opiniuni despre diferitele confesiuni. Sî dca cinev ar' sî compune unu studiu că acel'a, in care nu s'ar' aduce inainte nemica despre inchiatiaturele credintiei a diferiteloru confesiuni, afóra de acea, că partea cea mai mare a studiloru asiá compuse ar' dobandi o faia cu totulu palida, totusi pe respectivulu invetiatoriu nu l'ar' pte retien, că pentru deslucirea obiectulu proponendu se nu aduca inainte nemica afóra de materiale cuprinse in studiu, a caroru alegere depindendu cu totulu de la elu, pentru ce se nu póta lu sî din sfer'a credintiei? mai alesu dupa ce sî esperienti'a ne invétia, c in propunerea matematiciei c sî a cantulu, cari debunasma cadu destulu de departe de la sfer'a credintiei, unii profesori de deosebite confesiuni cu tóta istetimea sciu intretiese opiniunile lor contrarie s. nóstre religiuni, sî a-le dă acele spre exercitie discipuliloru sei. Prelanga o maniera c acésta, carea in scólele, in cari ar' fi neglsa propunerea religiunei, s'ar' usua intr'o mesura dra sî mai mare, s'ar' pte re ajunge scopulu amintitu?

Dara de s'ar' sî pte ajunge recumu scopulu acest'a, care altcumu in viat'a practica n'ar' avé neci

unu folosu, fiendu c. desi mai tardiu, totusi s'ar' ivi intre invetiacei diferenti'a confesiunala: principiulu, care din scólele poporali vr a eschide religiunea din acestu punctu de vedere, inca numai in scólele de deosebite confesiuni s'ar' pte aplică. ra in scólele de o religiune, fiendu c nu e neci unu periclu confesional, ar' fi nedreptatea cea mai mare a lipsi pre prunci de invetiarea religiunei fórte folositoria din unu punctu de vedere mai inaltu. Apoi sî putere-ar' re cu dreptu se oprsca statulu, c in scólele cat. se nu se propuna religiunea? Au nu ar' fi chiaru sî acea o dispusetiune, ce calca drepturile naturali ale parintiloru sî prunciloru, c se se eschida religiunea din scólele, in cari prponderia numerulu invetiaceiloru cat., pentru că nu cumv se se scandalisedie numerulu mai micu alu invetiaceiloru de diferite confesiuni? Sî intru adeveru ne potemu teme de ambe¹⁾, dca s'ar' edice principiulu prememorat, care apoi facundu-se comune, in urm fóra turburări nóue cu greu s'aru iert nescari esceptiuni.

Afóra de acést'a unoru c acei-a, cari suntu detori a preveghi asupr'a fericirei prunciloru, necidectu nu le e iertatu a pierde din veder, c precumu ne invétia credintia nóstra cat., esistu une inchiatiature ale credintiei, a caroru cunoscintia nu o potu negrigi neci pruncii fóra periclitarea fericirei eterne, in cari fiendu c e de lipsa se credemu, debunasma trebue se le sî cunóscemu; ra faptele lor cele bune, cari le voru face in venitoriu, inca numai asiá voru av pretiulu cvenitosu spre fericire, dca acte, fiendu inradecinate in credintia, se voru exercită din iubire ctra Ddieu. Insa de tóte aceste s'aru lipsi pruncii prin introducerea de scóle nereligionarie, deórace aceste aru pcede din acelu principiu, că in scólele poporali nu suntu de lipsa dogmele confesiunali, asiadara neci cele catolice.

Din cele pana aici dise se pte ved, cumu c neci baseric'a neci parintii, caror'a le jace la anima crescerea adeverata a prunciloru lor, nu potu fi par-tinitori ai scóleloru asiá-numite fóra religiune. Nu baseric'a: fiendu c s'ar' lipsi de partea cea mai nobila sî mai fructifera a ereditatei sale, adeca s'ar' lipsi de multimea prunciloru, pre cari Mantuitoriulu cu asiá de mare iubire i-a imbraiosiatu, sî c unu institutu ddiescu, infientiatu spre midiolocirea fericirei, ar' suferi in drepturile sale o dauna nespusa. Nu parintii: fiendu c s'aru nemici sî crescerea religiósa-morale a prunciloru lor, s'ar' periclit salutea teneriloru, sî s'ar' derapen fundamentulu celu unice securu, pre care se pte edific desvoltarea morale sî umana, cea ce e altminte devis'a scóleloru acestor'a. ra fiendu c cultivarea sî desvoltarea prunciloru intr'unu modu că acest'a nu pte fi dorita de statu, cu attu mai puinu scopsa, statulu nu se pte intieptiesce cuprinde cu planulu instituirei de atari scóle, ba, dupa convingerea nóstra, neci că are dreptu a intreprinde unu lucru că acest'a; cci acésta numai cu jefirea drepturiloru celoru mai sante ale basericeii sî familiei s'ar' pte in-templ, sî sucesulu amagitoriu, ce ar' proveni de

acolo, necicandu nu ar' cumpeni urmările triste, caroror in scóle de aceste li-s'ar' deschide unu esvoru pré avutu.

(Dupa ungría prelucratu de Titu Budu, preotu gr. c. in Ioodulu Marmatiei.)

1) Fric'a acésta, precumu si consideratiunile, ce mai urmóza, despre scóle poporali „nereligiozitate“ si altele, la noi, charu Domnului! Inca n'au obiectu, si nici cá voru se aiba, dóca vomu starui umeru la umeru si cu totu adinsulu, cá se dobandimú odata doritulu congrasu bas., si asiá se potomu cumu se cade grigi noi de scólele nóstre. Red.

Planulu de invetiamentu

pentru scólele elementari gr. c. din distr. Nasedului.

(fine.)

III. Computulu, (4 óre pre septemana.)

Despartimentulu I. Cunóscerea si scrierea numeriloru de la 1—100, aplicandu la fiecare numeru teme cu cele 4 operatiuni, cunóscerea moneteloru si a mesuroror, ce vinu aplicate in acestu spatiu de numeri. Cá indreptariu pentru invetiatoriu se recomanda: Computulu de Popescu, Metodic'a calculatiunei preserisa pentru scólele poporali din imperiulu austriacu, Manualulu lui Strehl, si „Magazinulu pedagogicu.“

Despartimentulu II. Computulu verbalu cu numeri mai mari, cunóscerea si scrierea numeriloru pana la 6 positiuni, cele 4 specie cu una si mai multe numiri. Cá manualu pentru invetiatoriu se recomanda tomulu II. a lui Strehl. prelanga cele-alalte de susu.

Despartimentulu III. Cunóscerea si scrierea numeriloru mai mari, cele 4 operatiuni cu frangeri comune si decimale mai usitate in viati'a practica; apoi resolvirea de teme tienatórie de regul'a de trei, regul'a societatiei, si computarea intereseloru séu a procenteloru intr'unu modu simplu si numai intru cátu se potu resolví cu ajutoriulu celoru 4 operatiuni, luandu si din geometria exercitiile cele mai de lipsa, cari voru fi de a se insfrá la computu, unde va fi necesariu. Cá manualu pentru invetiatoriu se recomanda alu III. si alu IV. tomu a lui Strehl, prelanga celea de susu.

IV. Fisic'a, (1½ óra pre septemana.)

Acestu obiectu in despartimentulu I. si alu II. nu se va propune cá obiectu de-sene-statatoriu, ci numai se va pregati, esplicandu bucátile respective aflatórie in abecedariulu lui Petri si legendariulu lui V. Romanu séu Z. Boiu.

Despartimentulu III. Se va mai amplificá materi'a esplicata in despartimentulu I. si alu II., si apoi se va mai propune despre plumbina, cumpena, fierbere, vaporatiune, caldura, termometru, ductu si ventu, sunetu, lumina, barometru, masin'a de vaporu, magnetismu, electricitate, telegrafu. Cá manualu pentru invetiatoriu se recomanda: Die Naturlehre für die Volksschulen von Schubert, si die Physik der Volksschule von Krüger.

V. Istori'a naturale, (1½ óra pre septemana.)

Despartimentulu I. Aici se va margini instruirea numai la materi'a de privitu si bucátile literarie, ce tractéza despre asta materia aflatórie in abecedariulu lui Petri.

Despartimentulu II. In acestu despartimentu se va amplificá acésta materia la bucátile literarie din legendariulu lui V. Romanu.

Despartimentulu III. Prelanga materi'a aflatória in legendariu se va propune despre constructiunea corpului omenescu; apoi afóra de aceste din animalele sugatórie: moimutiile, leulu, sderulu, ursulu, camil'a, cerbulu, elefantulu, ververiti'a, sobolulu, chitii; din paseri: porumbii, curc'a, rondunéu'a, cuculu, mierl'a, sturdiulu, corbulu, vulturii, papagalulu, priveghiatórie, paunulu, cocosterculu, strutiulu, lebed'a; din clasa amfibieloru: sierpii, crocodilulu, tiestósele; din clasa pesciloru: pastravulu, lipanulu, umrén'a, eringulu, crapulu, sciuc'a, salmulu, fusariulu;

din clasa insecteloru: albin'a, furnic'a, vespele, locustele, carabusiulu, urechialniti'a, muscele, capulu de mórte, molile, omidele viermele de metasa; din clasa viermiloru: lipitorile, rimele, lumbricii, calbadi'a; din remnulu planteloru: cerealele, legumele, arborii; din plantele veninóse: masalariti'a, cucut'a, umbr'a de nópte, cium'a fetei, matragun'a, tabaculu, cép'a ciórei; din plantele medicinale: érb'a lui tátinu, romaniti'a, potróc'a, pelinulu, rosmarinulu, secaréu'a, mint'a, cód'a siorecelului, spandiulu, branc'a, nalb'a; din imperiulu mineraleloru: sarea, piétr'a varósa, aurulu, argintulu, aram'a, cositoriulu, fierulu, plumbulu, tinculu; din mineralele ardibile: carbunele de piétra, torf'a si putiós'a, precumu si diferitele soiuri de pamentu, d. e. lutu, nesipu, si cele-alalte. Pentru invetiatoriu se recomanda Compendiulu de istori'a naturale pentru scólele primarie de ambe secesele de Mihalescu, Catechismu antropologicu de Vasiciu, si Igien'a poporale de Vasiciu.

VI. Geografi'a, (1 óra pre septemana.)

Despartimentulu I. Scól'a, cas'a parintiésca, satulu cu otarulu si cerculu.

Despartimentulu alu III. Districtulu intregu, Ardélulu cu tierele vecine.

Despartimentulu alu III. Form'a pamentului, misicarea lui, feliuritele linie pre globu, marimea lunei si a sórelui in comparare cu pamentulu si departarea lor de la acelasi; apoi fazele lunei, si cunoscenti'a despre mările lumei precumu si despre continente cu ajutoriulu globului, despre Europ'a, Austri'a si Ardélulu. Tóte aceste se se propuna intr'unu modu cátu se póte de intuitivu si poporale. Cá manualu pentru invetiatoriu se recomanda: Görbrich Anleitung zum erdkundlichen Unterrichte, Elemente de geografia pentru scólele elementari gr. or. de Z. Boiu, Leitfaden zu einem methodischen Unterrichte in der Geographie von August Lüben, Geografi'a Ardélului de Bilz, Erdschreibung von Schacht, si Geografi'a Ardélului de Moldovanu.

VII. Istori'a, carea se va propune cu geografi'a in 2 óre pre septemana.

Despartimentulu I. Biografiile celoru mai vestite persóne, apoi enararea altoru evenimente demne de insemnatu din comuna si cercu.

Despartimentulu alu II. Invasiunea Tatariloru pe la Roen'a si cutropirea acestora la Borsi'a, Todoranu la ocaziunea infientiarei institutului militariu, caletori'a imperatului Iosifu II. prin comunele fostului regimentu, medali'a de auru, cu carea s'a decoratu flamur'a acestui regimentu, Marianu, infientierea districtului, recastigarea dreptului regale, Pang'a, Nascu, Georgiu Popu; Decebalu, Traianu, Aurelianu, Gelu, Dragosiu, Radu negru, Paulu Chinesu, Menumorutu.

Despartimentulu III. La Asi'a Ciru si Cresu, la Afric'a Egiptenii, la Americ'a Columbu, Vasington, la Europ'a dupa statele ei, si anume: la Rusi'a Petru celu mare, la Turci'a profet. Mohamedu, la Greci'a Alesandru celu mare, Miltiade, Licurgu, Pelopid'a, la Itali'a fundarea Romei, Muciu Scevol'a, despre Virgini'a, la Ispani'a Ferdinandu Magelanu, la Franci'a Napoleonu Bonaparte, la Germani'a aflarea tipografiei, la Austri'a Rudolflu I. de Habsburg. La geografi'a Transilvaniei se va propune materi'a istorica intr' unu ordinu cronologicu, si anume: Daci si batáile lor cu Romanii, Ardélulu cá provincia romana, Atil'a, Gelu, Geiz'a, Ladislau, Mateiu Corvinu, Andreiu Bátori, venirea Ardélului la Austri'a, Mari'a Teresi'a, Iosifu alu II. Cá manualu pentru invetiatoriu se recomanda: Charakterbilder von Grube, Compendiu de istori'a Transilvaniei de Rusu, si Istori'a Ardélului de Moldovanu.

VIII. Econom'i'a.

Econom'i'a se va luá in partea sa teoretica cu acele obiecte, cu cari stá in legatura, si anume: cu istori'a naturale si fisic'a; éra in partea sa practica in anumite óre afóra de scóla. Cu deosebire se se iee in consideratiune crescerea viteloru, pomaritul, stuparitul si gradinaritul.

IX. Scrisulu frumosu.

Despartimentulu I. Scrierea de cuvente și diceri scurte, cu litere mici și mari romane.

Despartimentulu II. și III. Scrierea de propozițiuni mai mari.

X. Cantulu, (1/2 óra pre septemana.)

In acestu obiectu se voru exercită tóte trei despartimentele in indatinatele cantári basericesci și natiunali.

XI. Scurta cunoșcere despre drepturile și detorintiele civile, (1/2 óra pre septemana.)

Cá manualu pentru acestu obiectu se recomanda: „Drepturile și detorintiele civile“, opu esítu in tipografi'a archidieceșana din Sabiiu, cu 20 cr. v. a.

* * *

Aceste statute, precumu mai susu, s'au statoritu și primitu de adunarea micșta din Naseudu in 18 Martiu 1871, compusa de comitetulu adm. alu fonduriloru școlare și de represintantii comuneloru gr. cat. din distr. Naseudului, basericesci și politice. Naseudu, in 23 Martiu 1871. — De la comitet. adm. de fundurile școl., cá sen. școl. distr.

Presiedintele: secretariulu:

Gregoriu Moisiulu, m. p. Ștef. Timocu, m. p. vicariu.

(Câtevá reflecșiuni la Statute și Plann voru urmá.)

Amyonulu.

Vertutea viergurieii și a curatiei.

(predica pre s. Maria mare.)

„Eu sum flórea campului și crinulu váilloru.“
Cant. cant. 2, 1.

Pré curat'a viergura Mari'a, dupa tradițiunea basericesca, 63 de ani a petrecutu pre pamentu. De vomu cereá intréga viați'a ei, ne vomu convinge, cá Mari'a e lumin'a santitatei, oclind'a adeverulei, tipalu și modelulu toturoru vertutiloru; viați'a ei e plina de vertuti. Pentru ceo inaltánda se sur in ceriu, Fiñulu o primesce cu brație deschise și o asiédia, precumu dice regele Davidu in ps. 44, 11, „dea drépta cá pre o imperatésa in vestmente aurite imbracata pré infrumsetiata.“ Și oh ce bucuria nespusa! cáci insusi Parintele cerescu i-intinde cunun'a cea nevesceditória a viergurieii, éra angerii i-canta neincetatu: „Cea ce esti mai onorata decátu Cherubimii, și mai marita esti fóra de asemenare decátu Serafimii.“

Intru adeveru, I. A., de ni-s'ar' deschide nóue adi raiulu, amu poté eschiamá cu prof. Ezechiele 44,4: „Și am vediutu, și éta erá plina de gloria și frumsetia cas'a Domnului!“ Limb'a omului nu póte se spuna glori'a și frumseti'a admirabila a Mariiei in raiu. Oh de asi poté, cá toturoru, dar' mai alesu vóue, teneri și tenere, se ve deschidu raiulu, cá se vedeti, cumu straluce cunun'a viergurieii pe capulu Mariiei, și se ve intrebu, óre atunci candu sufletulu vostru se va întórece in ceriu, precumu s'a reintorsu adi alu Mariiei, straluci-va și pre alu vostru capu cunun'a viergurieii și nevinovatiei? Óre cu acea bucuria ve va primi și pre voi Parintele celu cerescu, cu care a primitu adi pre Mari'a? Oh báremi de ar' fi asiá! cea ce cá se fia, ve rogu adi din tóta anim'a, pastrati-ve verguri'a și curati'a animei vóstre, propuneti-ve a padi cu tóta șcumpetatea acésta vertute subluma și marétia; atunci veti fi frumoși și frumóse și voi „cá și florile pamentului și cá crinulu váilloru.“

Scriptur'a mai inçoło cu aceste cuvente o lauda pe Mari'a, dicundu, cá „e frumósa cá lun'a, alésa cá sórele“ (Cant. cant. 6, 9); pentru cá ea e decorata cu cunun'a toturoru vertutiloru, dara mai alesu cunun'a fetoriei și a curatiei o inaltia și o face de stralucesce preste toti angerii și santii lui Ddieu. Oh cu adevratu cá placuta și de mare pretiu e inaintea lui Ddieu vertutea viergurieii și a curatiei! Pentru acea de folosu va fi vóue, cá adi, in cátu-mi va fi cu potintia, se ve cuventediú despre vertutea viergurieii și a curatiei. Fiti cu buna rabdare. —

Viat'i'a Mariiei a fostu cea mai curata sub sóre; dins'a s'a nascutu in grati'a lui Ddieu, in care porurea a si remasu, precumu adeverescu cuventele angerului Gavrielu, dicundu: „Bucura-te cea ce esti plina de daru.“ Mari'a asiá de fierbinte iubiá curati'a viatiei, incátu retrasa in singuratate, inchisa intr'o casutia binecuventata in Nazaretu, neintreruptu se rogá lui Ddieu, cá se-si póta pastrá castitatea animei sale. Auditi, teneri și tenere! Mari'a s'a retrasu in singuratate la cas'a parintiloru sei, cá se ve arete și vóue, cumu cá flórea viergurieii și a curatiei nu resare și nu priesce in piatiulu lumei, nici prin adunările stricatióse, singuratatea e pamentulu acel'a, in care cresce curati'a: aerulu ei e pietatea, rogatiunea e róu'a, care o tiene necontentitu in umediéla, și o face de infloresce in deplina pompa, asemene unui arbore plantatu langa riuri.

Cauta deci se ve intrebu, I. A., dara maicuséma pre voi parintiloru, pentru ce suferiti, cá pruncii vostri se petróca nopti intregi afóra de cas'a parintiésca, in beuturi și in alte desfrenári corporali? Pentru ce iertati fiiloru vostri și fiiceloru vóstre a se infaçiosia in șocietátile celoru stricati și fóra de rusine, unde numai cantece spurcate, jocuri necuvióse și alte rele invétia? De voiti, cá mangaiarea, onórea și bucuri'a se ve indestuléșca și induléșca dílele cele mai de apoi ale viatiei, atunci, rogu-ve, priviti de cea mai santa detorintia a vóstra a grigi, cá fii vostri se nu cercetedie șocietátile celoru corupti și moralicesce destramati, cari mai curundu au mai tardfu voru duce vlastarii vostri in abisulu perirei. Infigeti-ve aduncu in anima cuventele mele, cumu cá voi sunteti respundiatori inaintea lui Ddieu și a ómeniloru pentru nevinovati'a fiiloru vostri; éra dincontra lucrandu, va veni unu tempu, candu copii vostri suspinuri și lacreme amare voru stórece din anim'a și ochii vostri, veni-va tempu, candu baiatii vostri voru strigá la ceriu pentru resbunare. Éta dara ce ve ascépta aici pre pamentu, ve ascépta blastemulu lui Ddieu, éra in ceriu pedéps'a eterna. Inculcati drept'acea fiiloru vostri cuventele betranului Tobi'a díse cátra fiulu seu celu iubitú: „In tóte dílele se fia angétulu teu in Ddieu.“ (Job. 4, 6.) Aduca-si aminte, cá Ddieu togmai asiá vede faptele nóstre cele de nóptea cá și cele de díu'a. Maicusému inșa indemnatu pruncii vostri, cá neincetatu se se róge, cáci dupa cumu díce s. Augustinu, „precumu din nuori se scobóra néu'a cea alba, asiá și grati'a curatiei și castitatei de la Ddieu vine.“ Susu dara, teneri și tenere, susu, inșa nu cu capulu, precumu dóra ve place, ce cu anim'a, anemele se le avemu susu cátra Domnulu, cá-ci in anemele candide și pie cresce flórea viergurieii și curatiei.

Placuta este inaintea lui Ddieu curati'a. Acumu in T. v. se citeșce despre castitate la intieleptulu Sirachu, cá „nemicu e mai pretiuitu, decátu sufletulu celu curatu.“ ba totu intieleptulu Sirachu díce: „celu nevinovatu va avé de amicu pre imperatulu,“ și, oh Dómne, ce fericire a fi amicu cu unu rege, și inca nu cu rege pamentescu, ci cu regele cerescu, cu I. Christosu!

Se vedemu și in T. n. cevá despre vertutea curatiei. Cu 4000 de ani mai inainte erá profetáta venirea Rescumparatoriului genului omenescu, care dupa plinirea tempuriloru a și venitu. Cine a fostu inșa mergatoriulu inainte a lui Isusu? Dóra cevá omu pecatosu, dara acumu intorsu pre calea penitintiei? Nici-decátu; ci mergatoriu inainte și nunciu alu venirei lui Isusu a fostu s. Ioanu botez., fiulu lui Zacharia, pre care l'a binecuventatu Ddieu inca din pantecele maicei sale, cá se fia profetu și inainte mergatoriulu lui Isusu. Și ce fece s. Ioanu spre acésta misiune subluma? Cá se si-póta pastrá curatieni'a, s'a retrasu in desiertu, nutrindu-se numai cu erburi și miere selbaticea, pentru cá se-si póta infrená trupulu. Cine s'a invrednicitu mai departe a fi maic'a lui Ddieu? Mari'a, o vergura curata și fóra macula. Cine a fostu crescatoriulu lui Isusu? Iosifu celu blandu și curatu. Cine s'a culcatu pe pieptulu lui Isusu? S. Ioanu apostóbulu castitatei. Cine a fostu martírulu celu d' antáiu a lui Isusu? S. Ștefanu celu credințiosu și inocinte. Dar' apoi inca cuventele Mantiutoriului n. I. Christosu, insemnate la s. Mat. 5, 8: „Fericiti suntu cei curati cu anim'a, cá acei-a voru vedé pre Ddieu,“

câtu de chiaru ne dovedescu, că numai cei curati, cei vierguri voru se véda pre Ddieu?!

Éta dara culmea fericirei nóstre; vomu vedé pre Ddieu, de ne vomu pastrá vergurí'a si curatí'a viatiei. Dara cumu va fi acést'a, I. A., deóráce esperienti'a de tóte dílele ne aréta, că omulu, fiénti'a cea marétia, creata dupa chipulu si asemenarea lui Ddieu, dupa ce a cadiutu din sublimulu statu alu inonciétiéi sale cei originali, e espusu la nenumerate debilitáti si reutáti, e mai plecatu spre actiuni nemorali, decâtu spre vertuti; ba intru atát'a e plecatu spre reu, încátu, precumu díce s. Paulu, nu binele, care lu-voesce, ci reulu, ce nu lu-voesce, lu-face? Dá, căci decâteori nu ne duce pre noi sburdarea si reutatea nóstra in fóradelegi, decâtéori nu ne cufundámu in noroiulu dátineloru celoru rele! Oh nefericitii de noi! Pentru că de vomu priví cu ochii sufletului in adunculu animei nóstre, vomu vedé, că e pré adevératu cea ce díce regele Davidu in ps. 50, 6: „Éta intru fóradelegi ne-amu conceputu si in peccate ne nasce maic'a nóstra,“ si vomu marturisi cu tóta sinceritatea, că fórté puçini suntemu, carii se nu ne fimu maculatu anim'a cu peccate, dara mai alesu cu peccatulu necuratíei. Ah câtu de micu e numerulu aceloru teneri si tenere, casatoriti si veduvi, la cari inca straluce flórea curatíei si a vierguríei! Ce vomu face dara, candu vedemu, că suntemu espusi la atâte scaderi, încátu concrédiendu-ne poteriloru nóstre nu amu fi in stare a ne aperá nevinovatí'a de pasiunile cele selbatice ale trupului? Oh poporu fericitu! Ce vei face? Voiesci a fi constante in virtutea vierguríei si a curatíei? Aredica-ti ochii tei la ceriu, cere ajutoriulu Mariei, căci ajutoriulu ei e asiá de tare si potinte, încátu alinédia si viscolele elementeloru infuriate; ajutoriulu ei debunaséma va aliná cugetele si poftele corpului teu, éra planurile cele viclene ale ispititorului le-va nemici, precumu se nemicesce róu'a dinaintea radielor fierbinti ale sórelui.

Se sciti dara, I. A., că unic'a anchira securá pentru sustienerea verguríei si nevinovatíei nóstre de lá léganu pana la mormentu e Mari'a; ea ne va conduce pre noi pre carier'a acést'a spinósa si coltiurósa cátra ceriu la limanulu fericirei; ea ne va invetiá, cá prin tóte fasele viatiei nóstre, precumu ea, asiá si noi numai binele se-lu alegemu; ea inca aici pre pamentu ne va castigá o viatia placuta, indestulita si serina, éra in ceriu fericirea eterna. Cu dorere trebue in sa se marturimu, că crestinii de acumu in locu de a laudá si a chiamá intru ajutoriu numele acestu santu „Maria“, lu-batjocurescu, lu-calumniédia si injura. Oh suflete rele si nemultiamitórie! Ce mirare apoi, că de la unii cá acesti-a s'a ascunsu virtutea vierguríei si curatíei, stingându-se din anim'a loru iubirea cátra Mari'a. Macaru cá virtutea vierguríei si a curatíei inca si la pagani érá pretiuita, laudata si onorata. Căci paganii, desí dinsi nu multu se luptáu pentru padírea castitátei, totusi poffiáu, cá preotii loru cei mai mari se abdica de desfatárele casatoríei, pentru cá nu cumvá petrecundu-si tempulu in desmierdári, se nu si-plínésca invetiatur'a, rogatiunile si servitiulu ddiescu. La strabunii nostri Romani érá diein'a Vest'a in mare onóre, viergurele in teatru cuprindeáu locurile cele d'antáiu, la rogamentele loru cei ce eráu condamnatu la mórté se agratiáu, morindu o viergura nu se inmorméntá afóra, ci in leintrulu cetatei.

Fia-mi dara iertatu a ve intrebá, óre noi crestinii de acumu pentru ce nu padímu asiá, cá crestinii primitivi, virtutea verguríei si nevinovatíei? Pentru cá nóue ne place a favorí poffeloru trupesci, noi suntemu fi luminei si ai lumii, noi „inaintámu,“ noi nu ne potemu smulge desub domnirea sensualitátei si a toturoru celoru-alalte pasiuni. Si aici nu potu trece cu vederea o observatiune a mai multor'a luata din viatia, si anume dícu unii crestinii, cá nici o virtute n'are atáti inimici, cá virtutea vierguríei si curatíei, cu cari noi luptandu-ne, dorere, adese nu-i potemu invinge, ci cademu. E dreptu, I. A., cá nici o virtute n'are atáti inimici cá acést'a sublime virtute; căci inimicii ei cei dinafóra, lumea si diavolulu, cumu si cei dinleintru, cele cinci sentiri, neincetatu se scóla contr'a vierguríei, díu'a si nóptea, in singurátate

cá si in publicitate, si asaltulu inimiciloru se impoteresce prin cantecele, dantiurile si vorbele cele necuvióse, si prin societatea celoru corupti si fóra de rusíne. E bine, dara escusatiunea totusi n'are locu si nici nu urmédia, cá dóra pentru acést'a ne-ar' fi iertatu a ne spurcá anim'a cu faptele necuratíei, deóráce esemple nenumerate avemu, cá cine s'a luptatu statornicesce, cu ajutoriulu lui Ddieu si alu Mariei a reesitu invingatoriu. Se recere numai de la noi, cá se delaturámu cugetele cele uritióse si spurcate, si se le inlocuimu cu meditatiunea despre viatí'a Mariei; se incungiurámu locurile, ocasiunile, cari ne duc in ispita. Ce se intempla in sa in locu de aceste? Dorere, că spunendu adevérulu, desí nu totdeun'a, dara mai adeseori noi in sa ne menimu loculu si ór'a, unde cademu in curs'a diavolului. Atunci apoi se nu ne scusámu cu firea nóstra cea stricata, nici se ne uimimu si mirámu, déca de sute si miie de ori ne spurcámu anim'a cu sburdárele si poftele neinfrenate ale corpului; se nu fimu cerbicosi si se nu ne favorimu nóue, se nu urmámu si intru acést'a protoparintiloru nostri, cari dupa ce au facutu prevaricatiunea, au inceputu Adamu a inculpá pre Ev'a, éra acést'a pre sierpele seducatoriu, precumu ne place si nóue a invinovatí pre altii, desí noi suntemu caus'a peccatului. Oh omule peccatosu! intréba-ti numai consciénti'a sufletului, si acea ti-va sioptí sinceru, óre cu adevératu tu esti facatoriulu de crima?

I. A.! Cá se potemu noi fi constanti in virtutea vierguríei si curatíei, avemu mare, neaperata lipsa de grati'a lui Ddieu; căci precumu flórea numai acolo cresce, unde o ajunge caldur'a sórelui, asiá si curatí'a aninci numai intru acel'a va fi constanta, care va posedé grati'a lui Ddieu, éra grati'a lui Ddieu se dá numai celoru umiliti, precumu ne adevéresce s. Petru I. 5, 5 dicundu: „Ddieu sumetiloru le stá incontra, éra celoru umiliti le dá duru“; asiá si s. Iacobu 4, 6 díce, cumu cá „Ddieu celoru umiliti le-a promis grati'a sa.“ Cátu de mare lipsa avemu noi de grati'a lui Ddieu, ne spune s. Ioanu, dicundu: „Fóra grati'a lui Ddieu, nemica nu potemu face“; mai incolo s. Paulu afirma, că „nu celu, ce voiescu nici celu, ce aléaga, si celu, ce se îndura, adeca Ddieu, lucrédia;“ éra aiurea totu s. Paulu díce: „Din grati'a lui Ddieu sum ce sum, si grati'a lui e cu mine.“ Mari'a inca érá umilita, precumu aréta cuventele ei la Luc'a 1, 38: „Éta serv'a Domnului, fia mie dupa cuventulu teu;“ pentru acea a si remasu dins'a neincetatu in grati'a lui Ddieu, si in tóte cercustárele viatiei ei nu numai cá a incungiuratu reulu, dara totdeun'a numai binele l'a alesu. Se ne umilimu dara si noi, I. A., cá darulu lui Ddieu neincetatu se fia cu noi, pentru cá asiá fiendu indiestratu cu ajutorulu Mariei si próptiti cu grati'a lui Ddieu, si acestei colucrandu si noi, se reesimu invingatori in tóte tentatiunile lumii, si se supunemu sub petióre pre inimicii acei-a, cari voiescu a ucide sufletulu nostru. —

Din cele pana acumu díse potemu cunósce, cá Mari'a e esemplulu curatíei, frumséti'a blandetiloru si cunun'a verguríei, precumu díce s. Metodiú. Amu auditu mai incolo, cá nu existe virtute mai sublima si mai placuta lui Ddieu, decâtu virtutea vierguríei si a curatíei. V'am aretatu si acea, cumu cá, precumu a dísu I. Christosu cátra santii sei apostoli, „intru acést'a voru cunósce pre voi, cá sunteti invetiaceii miei, de veti iubí unulu pre altulu,“ asiá díce si Mari'a, „intru acést'a voru cunósce pre voi, cá sunteti fii Mariei si urmatorii ei, de veti padí virtutea vierguríei.“ Si in urma, desí cu dorere, am dísu, cá din anim'a crestiniloru de acumu mai cá s'a stinsu iubirea curatíei, si acést'a e o pierdere mare pentru sufletele nóstre, căci amu perdutu margéu'a cea mai scumpa din cunun'a fericirei nóstre. Inca odata ve rogu dara pre voi, carii póte atí alunecatu si atí cadiutu si v'ati petatu anim'a cu peccatulu necuratíei, se ve aduceti aminte de cuventele santului apostolu Paulu cátr. Corint. I. 6, 19: „Au nu sciti, cá corpulu vostru este locuinti'a Spiritului s.?“ si vai de acel'a, care va spurcá locasiulu acest'a, căci pre acel'a lu-va perde Ddieu. Drept' acea desí nu sunteti nevinovati, báremi ve faceti penitenti, báremi demustrati o adevérata parere-de-reu, re-

tragându-ve în singuretaté și plângându-ve cu amarú pecatele vóstre, gráindu cu Davidu (ps. 50, 12): „Anima curata creé dia in tu mine Ddieule.“

Veniti și voi, teneri și tenere, cari înca ve bucurati de însusirea acésta frumósa e inocintiei teneretieloru. Voi sunteti bucuri'a Mariei, voi sunteti floricelele dulcelui ei Fiiu, voi sunteti frumseti'a și sperarea fericirei omenesci, în voi înflorește moralitatea. Precumu pana adi, asiá si de adi înainte, cu ajutoriulu Mariei, pastrati-ve verguri'a; priviti la traiulu viatiei ei celu s., uitati-ve la modelulu curatíei și în icón'a toturoru vertutiloru, și ve învetiati, cumu trebuie se ve pastrati cu cea mai mare acuratétia nevinovatí'a și castitatea cu darulu ddieescu. Cu numele Mariei ve culcati, cu numele ei ve scolati, cu ajutoriulu Mariei ve departati de la cas'a parintiloru vóstri; cu unu cuventu, de la léganu pana la mormentu numele ei lu-invocatí, și atunci odinióra și voi ve veti înaltí la ceriu și împreuna cu Mari'a veti fi în glori'a ceriului.

Pre urma alergámu toti la tine, oh dulce a nóstra Maica, și cu umilintia cademu înainte ta, cersíndu îndurarea ta cea muméscá și rogându-te cu cea mai adunca umilintia și caldura a animei nóstre, castiga-ne și nóue prin poteric'a ta întrevenire la tronulu celu pré înaltu fericirea eterna; aprinde în anim'a nóstra focu santu, iubire invapaiata, zelu fierbinte cátra mandatele ddieescului Rescumparatoriu, cáci scimu acea, cá celu ce nu implinesce mandatele lui Ddieu, e cu nepotintia se póta intrá în bucuríele ceriului; éra noi tare voimu, oh dulce a nóstra maica Maria, cá se potemu ajunge și noi, odinióra la tine, desí nu nevinovati, dara baremi întorsi și îndreptati, și se potemu fi și noi împreuna cu tine în imperatí'a fericirei cei nefinite. Aminu.

Joane Calinu, capel. în Turtiu.

Pre pré curat'a Mari'a trebuie se o laudámu și onorámu și se-o chiamámu întru ajutoriu în necesurile și suferintiele nóstre.

(predica la adormirea pré curatei vergure Marie.)

„Bucura-te cea ce esti plina de darn.“ Luc. 1, 31.

Déca la înmormentarea unei mame iubite fii si-esprimu prin lacreme și suspine ultim'a și dorerós'a lorú salutare, déca ei i-dícu unu adio tristu, purcesu din anima sincera și iubitoria, pentru ce se nu dícemu și noi asta-di, I. A., o salutare, upu adio pré curatei v. Marie, acestei mame a nóstre ceresci și pré iubite, a carei generósa și santa anima totdeun'a a palpitatu și palpitéza pentru noi și fericirea nóstra, candu ea asta-di se muta de la noi? Întru adevéru ar' fi o ingrátitudine, o reutate, nu amu fi demni de grati'a, ce ne-a esoperatu prin santa nascerea sa, déca nu amu face acést'a.

Însa nu cugetareti, cá voiescu a ve chiamá la o despartíre trista și dorerósa, plina de lacrimi și suspine, precumu este acést'a de comune în viatia, candu fii si-pierdu pre dulcea lorú mama; nu, cáce mam'a nóstra e mai pre susu de tóte mamele, trecerea ei din acésta viatia nu va se ne aduca întristare, ci bucuria. Sî cumu nu? Au pré c. v. Mari'a nu asta-di si-incepe oficiulu salutaru, de a se rogá și întrepune pentru noi peccatosii la tronulu divinu? Au dóra acolo, unde se decide sórtea omenimei, nu asta-di si-dobandesce ea acea influintia mare, care pentru noi nu póte se aduca, decátu bucuria? Nu asta-di óre si-ocupa dins'a tronulu seu maretiu langa sant'a Treime? — Dara avemu și alta cauza de a ne bucurá, cáce adi se bucura ceriulu de sosirea ei acolo. Adi grabescu angerii a o întimpiná cá pre regin'a lorú gloriósa cu laude și cantári desfatátorie; adi o saluta poterile ceresci cu cuventele: „bucura-te cea ce esti plina de daru“; adi o primesce Fiiulu seu amatu cu salutarea: „bucura-te mam'a mea cea frumósa“; adi i-díce pré bunulu Parinte cerescu: „bucura-te alés'a mea cea din secli!“

Asiadara și noi, I. A., în locu de întristare trebuie se ne implemu de bucuria la departarea mamei nóstre iubite și la trecerea ei cátra celea ceresci: în locu de a-i díce o salutare

ultima, trebuie se o laudámu neincetatu; în locu de a-i esprime cuvente de despartíre se o rogámu, cá totdeun'a se privéscá din tronulu seu cerescu la necesurile și suferintiele nóstre nenumerate, ajutându-ne cu întrepunerea sa salutará și potinte. Pentru acea vinu și eu adi, I. A., a ve aretá, cá pre pré c. v. Mari'a I. trebuie se o laudámu și onorámu, II. se o chiamámu întru ajutoriu în necesurile și suferintiele nóstre. Ve rogu dara pentru binele vóstru sufletescu se fiti cu luare aminte! —

I. Cumu se începemu laudele tale, oh domn'a ceriului? Asemená-te-vomu óre cu auror'a demanetiei, carea îmbracata în vestmente stralucite și desfatátorie dîmbindu anuncia sosirea sórelui binefacatoriu? Oh dar' ce este acést'a prelunga tine, regin'a angeriloru? Curatí'a ei este încantátoria, însa a ta pestrece curatí'a toturoru santiloru și angeriloru si a toturoru poteriloru ceresci. Frumsetiele ei nu suntú altu ceva, decátu o umbra, prelunga frumsetiele tale absorbitórie de sufletu, cáce frumsetiele tale le admira și angerii în ceriuri. Chiamarea ei față cu a ta e numai atât'a, cátu unu picuru de róua față cu marea întréga. Ea e numai anunciátoria sórelui, și înca numai a unui sóre, care oricátu e de binefacatoriu, totusi nu e în stare a face mai multu bine, decátu a vivificá și luminá fientiele acestui rotogolu; însa tu, pré curata, nu esti numai anunciátoria, ei însasi mam'a sórelui, a acelu potinte sóre, care a datu esistintia ceriului și ale carui radie datátorie de viatia au strabatutu și pana în adancimea iadului. Asia este, I. A.; pré c. v. Mari'a a produsu pre sórele dreptatei, ea este mam'a Domnului și Ddieului n. I. Chr. Acumu pré o atare facátoria de bine a nóstra, carea a nascutu pre celu asceptatu cu atât'a sete de tóte popórele, nu e detoriu óre totu pamenténulu a o laudá și onorá?

Cumu cá pre pré c. v. Mari'a trebuie se o laudámu și onorámu, însusi Ddieu a voitu de la începutulu lumei. Indata dupa caderea lui Adamu, candu acést'a calcandu mandatulu divinu, cadiu din fericirea paradisului, si-pierdú santi'a, dreptatea și caritatea, și se fece sclavu toturoru doreriloru și nepotintiloru și în urma mortiei; candu, în locu de a se desfatá, în privirea frumsetieloru paradisului, érá esilatú între spini și polomide fóra mangaiare; candu, în locu de vocea dulce și sonóra a consciéntiei linisite de mai înainte, audiá în continuu blastemulu detunatoriu dictatu asupr'a sa și prin sene asupr'a întregu genului umanu: „cu sudórea fației tale ti-vei castigá pana ta“; candu în urma, în locu de viatia fóra de capetu plina de bucuria și fericire, lu-acceptá o viatia plina de necesuri și suferintie, în urm'a carei-a cá unu inimicu neimpacaveru lu-acceptá mórtea tirana: éca pré bunulu Ddieu i anuncia mangaiare, adresandu-se cátra satan'a cu cuventele: „Inimicitia voiu pune între tine și între muiere, între sementi'a ta și între sementi'a ei, și ea ti-va frange capulu teu“ (Fac. 3, 15). Si cine érá óre acea muiere, I. A., cá se o laudámu? Cine érá acea potinta, care aveá se fia în stare a se luptá cu satan'a și tóte poterile lui, cá se o admirámu? Cine érá acea miraculósa, care aveá se franga capulu sierpelui astutu, reesíndu învingátoria și salvandu generatiunea umana de catusiele și întunereculu iadului, cá se i strigámu: „bucura-te regin'a ceriului și învingátoria iadului?“ Pré c. v. Mari'a este acea, I. A., pre carea o-a anunciatu Ddieu atunci lui Adamu; ea este acea, care s'a datu spre mangaiare, cá Adamu celu nefericitu, care aduse mórte asupr'a întregu genului umanu, se nu cadia în desperatiune. Ea prin nascerea ei miraculósa, prin fiulu seu divin, care si-a facutu îndurare de nefericirea generatiunei umane și a venitú, lasandu-si tronulu seu cerescu și asiediandu-se în presepiu, petreundu întru o asiá miseria, încátu nu aveá unde si-plecá capulu; a venitú, cá se stérgea miseri'a adusa prin peccatu.

Asiá este; pré c. v. Mari'a a nascutu mantuirea lumei; pre ea o alese pré bunulu nostru Parinte cerescu, cá se fia mam'a fiului divin și mangaiarea genului umanu. Óre n'a voitu drept'acea Ddieu, cá pre dins'a se o laudámu și onorámu? Ba ne-a și aretatu cumu se o laudámu, tramitiendu-ne pre angerulu seu Gabrielu, cá se ne doe esemplu, cu ce cuvente se ne adre-

sămu cătra mam'a lui Chr. și regin'a noastră, și ne-a și invetiatu dîcundu: „*Bucura-te cea ce ești plîna de daru.*” Pre pré c. v. Mari'a o-a și laudatu și onoratu întregu T. v. și n. Cu onóre și laude au vorbitu despre dîns'a patriarhii, cu onóre și laude profetii, cu onóre și laude apostolii, santii parinți și intréga baseric'a; cu onóre și laude au vorbitu și insi-si paganii; asiá Mohamedu dice: „Nu este nimene între ómeni, de care se nu se fia atinsu satan'a, afóra de Mari'a și fiulu ei.” (L. II. p. 3. art. 2. cap. 4), și éra într' altu locu: „O Maria! tu ești mai pre susu de toti moritorii, căci totdeun'a te-ai nesvitu a amblá in voi'a celui Atotpotinte“ (l. c.)² Ba nici natur'a insasi nu pôte se nu laude și admire pre acésta regina cerésca.

(finea va urmá.)

Corespondintia.

Silvani'a, in Iuliu 1872*.)

Domnule Redactoru! Cu mórtea fericitului in Domnulu v. archidiaconu candu-va Gr. Gaelu parochi'a gr. c. a Bobotei devenise vacanta, din care cauza v. consistoriu ghierlanu spre conferirea acestei parochie deschise concursu. La acésta, precumu sum informatu din funtana secura, au și concursu fórte multi, protopopi și preoti, dintre cari norocosulu fú parintele moralistu din Sioimusiu.

Cu ce intentiune a deschisu v. consistoriu ghierlanu concursulu acest'a, nu știu, pentru că „de internis non iudicat praetor“: dara ce obligatiune si-a luatú asupra-si, acea o știu. Căci pre tempulu meu, ni-se propuneá din morala, că ori si cine ar' deschide concursu pentru ocuparea unui beneficiu, „ipso facto“ se dechiara a-lu conferi celui mai demnu; ma in casulu, candu l'ar' conferi unui nedemnu, fire-ar' conferitoriulu chiaru și episcopu, fația cu celu mai bunu și chiaru și cu comunitatea e detoriu „ex titulo iustitiae“, precumu dîceámu noi, cu desdaunare. Ce e dreptu aceste n. se propuneáu in timpurile cele vechie, séu că dóra se propunu și acumu in tempulu „iluminării“, ori ba, nu multu me atinge; insa fiendu convinsu de adeverulu și esistinti'a naturale a legii memorate, cu permisiunea Cl. Tale D. Redactoru, mi-ieu libertate a me adresá, prelanga stîma fiiésca, cătra v. consistoriu cu urmatóriele întrebări:

a) Deschidendu v. consistoriu concursu pentru parochi'a memorata, avut'a și intentiunea de a-o conferi celui mai demnu? și b) candu a conferitu-o parintelui N., luat'a in consideratiune, că o parochia, cá Bobot'a, unde fericitulu Gaelu cadíu vîptima lupteloru cu Iudeii și alti semeni ai loru, are lipsa de unu barbatu cu cunoscintie, de unu preotu și parinte adeveratu, éra in privinti'a natiunale de unu barbatu cu zelu și conducatoriulu luminatu, care cá pastoriu adeveratu, nu se tunda oile sale, ci in timpuri critice se le scia aperá cu putere barbatésca contr'a lupiloru rapitori?

Tempurile suntú fórte critice și credu, că și v. consistoriu ghierlanu ni-ar' scí dá argumente spre demonstrarea acestei asertiuni; pentru că, precumu mi-scrie unu amicu chiaru din Ghierl'a, pentru mai multe scóle confesiunali capetá admonitiunea legala din partea ministeriului mag. constitutiunale, și acumu mai lipsesce puçinu, și éta că in Silvani'a vomu avé scóle comunali cu gramad'a. Pentru acea ar' fi fostu de doritu, cá unu beneficiu, precumu este și Bobot'a, se devina unui intru adeveru demnu de numele de „preotu romanu“, de nu din titlulu demnitáti, celu puçinu din respectu basericescu și natiunale; unu atare preotu ar' fi potutu face din dîns'a unu modelu pentru multe alfe parochie din Silvani'a.

Nu voiescu a face istoriculu toturoru faimeloru, ce cerculéza pre la noi fația cu acésta denumirea a parintelui N., nece voiescu a amiutí modulu, prin carele a ajunsu d. sa la acestu beneficiu, pentru că tóte aceste s'au petrecutu in Ghierl'a, și ce

va fi adeveratu séu ba? numai ss. parinti potú fi martori adeverati, sciendu-le tóte numai eschisivu santiele sale și respectivulu. Dara despre acea ve potú, Cl. D., asecurá, cá prin fapte, cá și acestu din cestiune, spiritulu de emulatiune nobila dispáre cu totul, și atunci și restaurarea foruriloru protopopesci cá instantia prima e vana, si-pierde tóta valórea, deórace dá locu celei mai crase simonie, și pre incetulu devenimu érași la certele triste produse de nepotismulu, ce a duratu in unele perióde ale secliloru trecuti.

In fine trebue se ve facu cunoscutu, cá cele comunicate de la sinodulu provinciale, abstragendu incidentulu produsu de oradani iluminati, au facutu bucuria crestíniloru depre aici, și ne laptá spemea, cá escelenti'a sa parintele metropolitu se va aflá la inaltínea misiunei sale și va scí se aduca la calea adeverului pre oile cele retacite, cari in fanatismulu loru nece nu știu ce facu, căci altcumu nu s'aru fi facutu de risu la lume. Am dîsu. — Primiti sel.

Unu betranu din poporu.

Literatura.

O concordantia biblica reale (locuri scripturali in ordinea alfabetica a materieloru diverse) va se se puna cátu mai curendu sub tipariu, de *Titu Budu*, preotu rom. in Ioddu. Atragemu inainte atentiunea onorateloru nóstre cleruri asupr'a acestui opu multu folositoriu și mai cá neaperatu pentru predicatorii cuventului lui Ddieu.

Schitulul moldovenescu din muntele Atosu, cuventare istorica tienuta inaintea tribunalului de Iasi in procesulu intentatu de guvernul parintelui Nifonu. — *Despre drepturile civili ale Israelitiloru*, de lordulu T. B. Macaulay, trad. de Dem. I. Ghic'a.

Limb'a romana și traditiunile ei, de Georg. Baronzi; forméza primulu volume din colectiunea opuriloru d-lui Baronzi; pr. 5 lei noui. — *Prescurtare de istori'a literaturii latine*, dupa Levi Alvares, de I. Pompilianu, Bucuresci; pr. 40 bani.

Omulu fisicu, compositiunea și conservarea sa, de Gr. Petrescu; pr. 1 leu.

Instructiune la tractarea și întrebuintiarea globului pamentescu pentru invetiatori rurali, dupa Paulu Gónczy, prelucrata de Andr. Cosm'a, Bud'a; pr. 30 cr. v. a.

Pomologia, lucrata dupa esvóra straine, de Ioane Hentesiu, Bucuresci; pr. 1 l.

Beletristicu: Cantece populari depre valea Prutului, culese, corese și adnotate de N. A. Caranfilu; Husi, tipografi'a asociatiloru, 1872. Opsiorulu de 94 pag. in 4-tu, dedicatu bardului V. Alesandri, se va completá mai tardótu prin unu altu asemenea volume. — *Albu séu rosii?* comedia in unu actu, de Ios. Vulcanu, primita cu placere pre scen'a din Bucuresci. — *Poesie*, de Iac. Negruzi, Iasi; pr. 2 lei. — *Regulele nuntiloru*, de Ioane Mârza, Husi. — *Misanthropulu*, de Molière, tradusu in viersuri de G. Sionu, Bucuresci; pr. 1 l. 66 b. — *Román népdalok és balladák*, traduse din limb'a rom. de Greg. Moldovanu, colaboratoru la diuariulu din Clusiu „Magyar polgár“; voru aparé in septembrie a. c.; prenumeratiunea se face cu 1 fl. v. a., dupa 8 esempl. se dá unulu gratuitu.

Diurnale noue: „Gazeta salóneloru“, apare la Galati sub directiunea dómnei Mari'a Baronzi. — *„Echulu Bolgradului“*, redactatu de V. Branisceanu, la Bolgradu in Besarabi'a romana.

— *„Lumin'a“*, organulu oficiale, basericescu și scolaru alu eparchiei gr. or. a Aradului; sub redactiunea d-lui Georgiu Pop'a, n-rulu primu ese in 1. Augustu a. c.; prenumeratiunea se face cu 6 fl. v. a. pre anu, cu 3 pre diumetate de anu; comunele basericesci eparchiali prin ordinatiune consistoriale se obléga strinsu, a prenumerá fiacare cáte la unu esemplariu, și anume cele mai avute cu pretiulu întregu, cele mai misere cu 4 fl. pre anu.

*) Publicámu acésta corespondintia din detoriun'a diurnalistica, de a dá ocaziune, cá relele faptice se se coréga, éra presupunerile neintemate se se arete cá atari.

Ochire prin lumea politica.

(din 15—31 Iuliu a. c.)

Cronica interna. Pasivitatea Romanilor transilv. totu pare că genéza nu puşinu pre regimulu din Pest'a, de acea, dupa „Gaz. Tr.“ sî „Feder.“, se fia initiatu negociári de impacare cu barbatii nostri desemnati spre acésta de p. metr. Van- cea. Quod felix faustumque sit! Altmintre brasiovenii nostri, dupa ce reclamările loru contr'a abuzurilor de la conscrierile electorali ministeriulu nicei că le-a crestatu, remasera sî ei de voia de nevoia in pasivitate absoluta. — Serbii se prepara la alegerile pentru congresulu basericescu, dupa ce celu ultimul fuse disolvitu; congresulu între altele va avé se aléga sî pre patriarchulu, capulu baser. natiunale alu Serbilorú; de aici se esplica preparativele sî acordările regimului pestanu, de a in- fluinţia cătu numai se p. alegerile deputatiloru congresuali, bu- naóra cumu e cu denumirea episcopulu (Gruic in loculu natiuna- lulu Stoikovic de administratoru patriarchale, sî altele. Altcumu dintre lucrările votate de congresele din urma chiaru acumu se publica că intaritu statutulu scolariu, prin care se regu- léza „instructiunea natiunale“ cu scóle, nu confesiunali, ci na- tiunali, normandu între altele, că „fia-ce baiatu serbu, care in- vética la vre unu institutu publicu de alta limba, e oblegatu a se supune inaintea unui corpu invetiatorescu serbescu la esa- menu din limb'a sî istori'a sa natiunale.“ Audţi ce póte eso- perá o mana de poporu prin curagiu, resolutiune, unire sî con- stantia? — In diét'a croata natiunali procedu cu moderatiune impreunata cu barbatia; bugetulu tieriei, incarcatu mai inainte de magiaroni cu mari sî numeróse spese chiaru contranatiunali, lu-redueu fóra crutiare.

Din Cislaitani'a n'avemu de inregistratu, decâtu din Boe- mi'a una conspirare, ce s'ar' fi descoperitu, contr'a viatiei locu- tienutoriulu Koller; sî din Galici'a una adunare poporale ru- téna, carea protestá denou contr'a cunoscutei resolutiuni diétali polóne, cere impartirea Galiciei in apuséna sî resariténa, sî in césta din urma introducerea limbei rutene cá oficióse in loculu celei polóne.

Cronica esterna. Asupr'a regului Amadeu sî a reginei vre 5 individi desiartara in 18 l. c. câteva pusicature. Parechi'a regésca scapá sanetósa, éra dintre atentatori unulu fú ucisu in locu, cei-aialti, afóra de unulu, fure prinsu. Ispanii fecera ma- nifestári intusiastice de bucuria pentru mantuirea norocósa a domnitoriulu loru, sî casulu acest'a pentru momentu fóra in- doiéla a intaritu simpatíele ispane cátra dinastí'a actuale; de- unde unii credu, că atentatulu ar' fi fostu anume inscenatu. Dara casulu mai vertosu aréta, că tronulu lui Amadeu jace pre unu vulcanu. Bande carliste totu mai esistu. — Pentru impromutulu de trei miliarde contributiune de resbelu, ce mai are Franci'a de solvitu Prusulu, numai din Franci'a sî Belgiu se insinuara in restempu de 3 díle preste 4 miliarde. Care alta natiune in lume póte documentá, prelanga o avutia asiá de colosale, atât'a pa- triotismu?! — Presedintele republicei Mexico, Juarez, justitia- toriulu imperatulu Macsimilianu, mori lovitu de guta. — In 22 Augustu a. c. principele Milanu se va dechiará de maiorenu sî va luá frenel guvernarei. Serbi'a se prepara la o serbatóre mare sî invitá la dins'a mai tóte municipiele mai de frunte din Europ'a, sî are pentru ce. Regenti'a o guberná intieptiesce, consolidandu-o sî redicandu-o pre tóte terenurile; éra calitátile junelui principe inca sternescu cele mai frumóse sperantie.

Varietáti.

D. Gabriele Illyés, proprietariu in Clusiu, a daruitu 1000, una miie fl. v. a., in favórea fondulu academiei rom. de drep- turi. Dorimu, cá pré laudabil'a sî generós'a fapta se afie cátu mai multi imitatori din partea privatiloru sî a comuneloru romane!

Junimea rom. se impulpa spre fapte folositorie. Asiá, dupa cumu citimu in „Gaz. Trans.“, societatea „Virtus ro-

mana rediviva“ a gimnasistiloru din Naseudu in siedin- ti'a gen. din 2 Iuniu joacă o pies'a teatrale, „Mórtea lui I. Ce- sare“, venítulu oferindu-lu fondulu academiei rom. de drepturi. Spre acest'asi scopu mantuatoriu „Societatea teatrale“ a junimei rom. din Clusiu va produce câteva piese in Ghierl'a, sî egat'a a merge sî a joacă, totu pentru academia, in oricare parte a romanimei va fi invitata.

Emanciparea femeiloru propasiesce. In Rusí'a alu doi le gimnasiu pentru femei se iníentiá in Moscavi'a. La facultatea medicinale din Zürich au fostu inscrişi estu anu la 60 de studinti femeiesci. Curatorii spitalulu femeiescu de Birmingham dintre medicii concurenti alesera mai deuna-di de medicu spitaliaru pre o femeia, pre d. Luis'a Atkins, carea diplom'a sa medicale si-o castigá dupa studiu de cinci ani de díle in Zürich. Óre ce frupte va produce pentru societatea omenésca o atare emancipare ul- teriore?

„Cultur'a germana“! Cu ocaziunea desbáterei legi contr'a iesutiloru in parlamentulu imp. germ., profes. Gneist observá, că intru procederea faciá cu iesutií Germanii trebuie se si-íee de modelu pre Iapanesi. Ce liberalu!

Romani'a a avutu in 1871 407 scóle poporali de rangulu primu, 1743 de rangulu alu doile cu 2093 docinti, 51.604 copii cercetatori de scóla, 48 invetiatoresce sî 3800 copile; 120 scóle primarie orasiene pentru copii sî copile cu 391 docinti sî 243 invetiatoresce, cercetate de 19.631 baiati sî 7613 baiate; 3 scóle centrali pentru copile sî 3 internate, totu pentru copile, cu 25 profesori, 16 profesorese sî 450 eleve, dintre aceste 189 stipen- diste; 2 scóle comerciali cu 17 prof. sî 187 elevi; 2 scóle indu- striali cu 4 prof. sî 49 el.; 1 scóla centr. pentru copii in Bol- gradu cu 15 prof. sî 175 el.; 15 gimnase cu 86 prof. sî 479 el.; 6 licee (gimn. super.) cu 92 sî 1487 el., dintre cari 268 stipendisti; 8 seminarie cu 91 prof. sî 1563 el., din ei 699 sti- pendisti; 1 institutu veterinariu sî farmaceutu cu 11 prof. sî 125 ascultatori, din ei 65 stipendisti; 2 facultáti jurid. (in Bucur. sî Iasi) cu 17 prof. sî 210 ascult.; 2 facultáti filos. cu 12 prof. sî 62 el., 2 facultáti de literatura cu 15 prof. sî 55 el., din cei-a 18, din cesti-a 26 cu stipendie; 1 facultate medic. cu 10 prof. sî 160 el., din ei 6 stipendiati; 2 academie de bele-arti cu 11 prof. sî 50 el., din ei 6 stip.; 2 conservatorie cu 16 prof., 181 el. sî 62 eleve; 2 academie milit. cu 15 prof. sî 150 el. Afóra de acea Romani'a mai sustiene 6 scóle in Macedoni'a sî Ephiu pentru Macedo-romani séu Cutio-vlachi, cu 18 docinti sî 400 scolari, 1 scóla in Silistri'a, sî in fine 30 de stipendisti in insti- tutulu macedo-romanu. („Patriot.“)

Necrologu. Chorulu profesoralu de la gimnasiulu superiore romanu din Naseudu, sî una parte din numerosii sei amici, anuncia cu profunda dorere, cumu cá profesoriulu gimnasiale, Teodoru Dumbrava de Orsióva, in 18. Iuliu la 12½ óre díu'a, la báile minerali de la San-Georgiu, dupa unu morbu scurtu, in etate abiá de 30 ani, a adormitu in Domnulu. Fia-i tierin'a usióra sî memori'a eterna!

Post'a redactiunei.

P. t. domniloru: P. M. S. in Beclénu sî G. F. N. in Blasiu. In n-rii venitori vomu intrebuintia totu ce va fi cu potintia. — M. F. in Teure. Ar' fi de doritu se apuci pén'a mai adescori, nu numai candu plóua; ti- amu multiamí pentru asemeni comunicate interesante sî impientatorie. — I. P. in Rupe. Multiamia pentru concursulu, ce ni-lu promiti sî pre veni- toriu. Numerii doriti se voru spedá la tempulu seu deodata. In privin'tia flámurei ti-vomu scrie preste dóne trei díle; observámu insa atât'a, că ar' trebui se fimu mai patriotiei, sî nu tóte lucrurile se ni-le comandámu totu in strainatate; unu Popescu, Vladareanu s. a. nu suntu óre totu asiá pi- tori academiei, cá sî altii straini? In fine ce se tiene de dorinti'a d. vóstre, pentru noi pré magulitoria, dechiarámu, că noi stámu totdeun'a la dispu- setiunea maimariloru nostri sî ai basericei nóstre. — S. N. in Oradea- mare. Déca inaltele dicasterie sî persóne voru pófti oficiosu, dá; la díu contra superioratulu cauta se observe prescriptele sî datin'a de pana acumu; cumu cá respectivii merita se petróca in V., o demustra tener'a elita atât'a de brava sî zelósa a clerulu nostru, crescuta cea mai mare parte aici; depre acést'a se póte indoi numai o anima infectata de calbédia magia- romaniei. — A. P. R. in Copandu. N-rulu doritu tí-Pámu tramisú; od'a nu o mai posedemu. Salutare!